

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

U Zagorju.

U sedam sati i 16 časaka u jutro krenusmo sa južnoga kolodvora, nasladjivajući se pogledom na Zagrebačku goru i njezino pitomo podgorje, što se lagano spušta u savsku nizinu. Zagledasmo svojim šiljcima značajnu Samoborsku goru sa podorima grada Okića i Samobora, onizke Marija Goričke brdine, a u zadku Žumberačke gore sa ogromnom sv. Gerom. Zaustavili smo oko na razvalinama grada Suseda, gdje je nekoć sjedio silni i okrutni Tahi, pa ga upravili do Medvedgrada nad kojim se bjelasa kapelica sv. Jakova. Dodjosmo pod Sušedski brieg i zagledasmo one biele lapore, koji su Susedu prenigli ime cielim svjetom svojim znamenitim okaminama iz pradobe naše, zagledasmo mutnu Krapinčicu te se primakosmo k Zaprešiću i time stupismo na prag milovidnoga Zagorja.

Sada nam je oko palo na onaj dio Zagrebačke gore, koji se tamo kod Jelenovca najviše ostrmljuje, pa tom prilikom suputnike upozorismo na »Kamene svatove«, dve kamene prilike, koje nam je opjevao slavni Šenoa. Pala nam je u oči Bistra sa crkvom sv. Nikole pod gorom, bujne i daleke livade zarubljene hrastovim šumama. Minusmo Pušću, Veliko Trgovište i zagledasmo Sv. Križ, koji se je pribrao na zelenu visu poput biela gradića. Dalekim i zelenim Krapinskim poljem primakosmo se postojbini Čeha, Leha i Meha, kraljevskomu nekoć gradu Krapini, kojega se podori koče na kamenu brdu, sjećajući nas i danas negašnjeg sjaja i veličine.

Hrvatsko je Zagorje milovidno, ubavo, pitomo, to je ponajljepša bašća naše domovine, a krapinska okolina u toj bašći ponajljepši cvjetak. Tko je putovao zagorskim krajevinama ili bilo kojim krajem domovine, a nije video mjesta u kojemu je Hrvatu zablistala najsjajnija zvezda, taj nam neka ne govori o ljepotama domovine.

Kadgod sam bio u Krapini, kadgod sam obilazio onim čarnim krajevinama, vazda bijah udobrovoljen, vazda sam se zamladio i skinuo po koje težko breme života.

U Krapini priroda te nudi svojim ljepotama na sve strane. Tu ti je strma Strahinčica sa Golešem, tamo kod Dolića razklimanata Brezovica, tu kao na dlanu

visoki i bujni brieg sa crkvom sv. Trih kralja, tamo za Strahinčicom Jesenje, a za Tržkim vrhom Radoboj, koji nam je ime prodičio u cielom naučnom svetu. A što da rečem o krapinskom briegu na kojem stoji Krapina grad?! Mogao bih vam mnogo pričati i pripoviedati, ali onu bujnu okolinu moje gvozdeno pero nije kadro da opiše. Podjite tamo, podjite u bielu Krapinu, pa mi onda recite ne mam li pravo.

Srdce me vuklo ponajprije na brdo sv. Trih kralja, kamo je krenula i liepa kita sveučilištara, koji dodjoše sa prof. dr. Hranilovićem na geografsku ekskurziju. Podjosmo livadom i zakrenutim utrtim putem prema Dolcu, a u kraj, što leži pod spomenutim brdom. Ljubopitna mladež pohitila napried, da što više čuje i vidi, dočim sam ja u Dolcu sustao i svoju dušu prislonio uz toplo ono srdce mjestnoga bilježnika g. Z. U gustoj hladovini posjedosmo na klupu, da se nedaleka vodoskoka razhladimo i razblažimo, a onda smo Dolcem, koji je uredjen poput perivoja, počeli uzlaziti kratkim stazama i ugodnom hladovinom sustav kod mnogoga cvjetka, koji nas je zaustavio bilo bojom, bilo mirisom ili oblikom svojim. Razpreo se živahan razgovor, pa mi vrli suputnik puno toga pričao o prirodnim prilikama kraja i mjesta, ali prstom upro i prama onoj strani, gdje na pećinastom tlu ima i otrovnih pepeluša ili poskoka (Vipera Ammodytes).

Tako se uzpinjući, dodjosmo na jedan zavoj s kojega nam se otvorio dražestan vidik na cielu Krapinu, Krapinsko zeleno polje, kojim se lašti lagana Krapinčica, dok se daleko tamo izgubi u brzoj Savi.

Kako je brieg strm, dobro smo se uznojili, a prije što izadjosmo na plješinu, pozdraviše nas praskom iz samokresa. Mladež pribrala se oko svoga profesora, koji im život rieči govori ob obliku jednoga briega, dočim sam se ja od-tisnuo malo podalje, da svoje oko parim na prekrasnim krajevima i da si onim vidicima jačam i krepim srdce svoje.

Dugo sam gledao na onaj bujni Trški vrh i okom prošao cielo bilo Zagrebačke gore pa segnuo od Sljemenja do sitnih onih brežuljaka u koje se razdrobilo prama Zagorju podnožje gore. Smetnuo sam pod oko Strahinčicu sa Golešem, koji planinaru imponuje ne visinom, već strmivom svojom, upozorio me prijatelj na Prihrast, na brieg Sušelj, na sv. Jakov i Hajdinsko zrno kod Radoboj, na Očuru u Ivančici, gdje je po priči niknuo samostan lepoglavski i napokon me upozorio na jednu pećinu, koja stoji osebice, rekavši mi, da je to Tusta pećina pod kojom se od god. 1862—63. lomio kamen od kojega sagradiše veći dio Krapine. Sada je onaj kraj zagajen brigom poglavarstva jelom, smrekom i arišem, koje iglasto drveće liepo pristaje i vinogradima i šumi.

Kada čovjek boravi u krasnu kraju, poskoči srdce, razigra se duša, pa je i mladež Mihanovićevim pjesmom, kojega krije zagorska gruda, pozdravila liepu si domovinu uz kapljicu, koju je spremio vrli hačelnik g. Slug a.

Poslije se zaputisemo drugim krajem na Vukšićev brieg, gdje stoje tri propela. Za ovo mjesto priča narod, da se tu sastaju zli dusi i vještice. Mladež je krenula do ugljenika, a razgledala i mjesto pradobnih izkopina, dočim, smo se mi spustili do jedne cvjetne gostionice, gdje smo pričekali na izletnike.

Drugoga dana (13. lipnja) krenusmo iz Krapine na Trški vrh, a odavle u Radoboj.

Na Trškom vrhu razgledali smo glasovitu crkvu Majke Božje Jeruzalemske kamo se u velike hodočasti te je iza Trsata i Majke božje bistričke, najveće proštenište u našoj domovini. Brieg na kojem se uzdiže crkva zasadjen je hrastovima, lipama, orasima, pitomim i divljim kestenima i liep se s njega otvara vidik na Krapinu, sv. Tri kralja, na ostale bregove, Ivančicu i onu krasnu dolinu Krapinčice. Kraj od Krapine do Trškoga vrha zovu krapinski gradjani »Paradižum«, gdje su putevi ukrašeni živicom od smreka i alejom akacija, kestena i javorova.

Od Trškog vrha krenusmo uzbrdice do križa, onda sedlom u veliki dol iz kojega zagledasmo Zagrebačku goru. Put nas je doveo do jedne hrastove šumice iz koje gledasmo opet zeleni Trški vrh, a kad krenusmo dalje, dodjosmo opet u dol, podjosmo preko, a kad se uzpesmo na kraj, uvalio se pred nama i treći dol, a u njemu u geologiskom i paleontologiskom pogledu cielim naučnim svjetom glasoviti Radoboj.

Vodičem nam bijaše na prasvjetnom grobištu mjestni ravnajući učitelj g. Ramušćak, koji nas je poslije kratka odmora odveo do onih mjesta na kojima su kopali sumpor, koji je g. 1811. odkriven slučajno. Jedan je zapušten rov pod Polakovom gostionicom desno od puta, drugi je pod razvaljenom rudarskom sgradom dubok do 30 m. i pun vode, dočim iz trećega rova iztiče potočić. Na mjestima kamo su izvažali lapor, našli smo nekoliko komadića sumpora i dva tri odtiska od bilina, nu kod sudruga razgledali smo i malu sbirku prasvjetnoga bilja.

Već g. 1829. pisao je R. Studer o Radoboju, H. Rosthorn 1834., F. Unger 1838., koji si je uz Morlotu i Ettingshausena stekao neumrlih zasluga za proučavanje pradobne flore i faune.

Sustavno su počeli okamine sakupljati godine 1838., a godine 1869. napisao je dr. Unger preznamenitu razpravn: »Die fossile Flora von Radoboj in ihrer Gesamtheit und nach ihrem Verhältnisse zur Entwicklung der Vegetation der Tertiärzeit« i ukrasio ju sa 5 tablica.

Koliko bijaše u Radoboju bogatstvo svjedoči, što je Morlot, boraviv tamo samo 14 dana, sabrao 550 bilina, 640 insekta i do 100 riba. Od bilina našlo se ne samo lišća, već i plodova, dapače i podpuno sačuvan cvjet sa 5 latica u kojem se vide medovnici i prašnici.

Jezgru radobojskih bregova i njihovu podlogu sačinjava halldstädski vapnenac, nu najvećma su razšireni crnkasto-sivi glinoviti škriljevi u kojima ima i ugljevnih slojeva. Ovi su škriljevi po prilici debeli do 60 metara. Pokriva ih litavski vapnenac na kojem leže glinoviti i čvrsti lapor. Ovo je najznamenitija naslaga, jer sadržava sumpor i jer nam je pohranila bilinske i životinjske okamine.

Liepu sbirku okamina ima i narodni muzej u Zagrebu, koju je pribavio prezaslužni Dragutin Rakovac, a umnažali ju Mijat Sabljar, radobojski

bivši župnik Fink i Lj. Vukotinović. Znamenita je i ona sbirka u Joaneumu u Gradcu, kao što i tek opisana na sveučilištu u Lüttichu. O radobojskoj flori piše dr. Unger ovo: »Kada čovjek pregleda sustavno uredjen imenik bilinskih ostanaka, koji su nadjeni u srednjem sloju radobojskih sumpornih naslaga, bit će ne malo presenećen nači tamo sasvim drugu vegetaciju, nego je sadašnja u Hrvatskoj i susjednoj Štajerskoj. Osim nekolicine, košto su: *Pinus*, *Betula*, *Quercus*, *Fagus*, *Carpinus*, *Ostrya*, *Ulmus*, *Populus*, *Daphne*, *Clematis*, *Acer*, *Evonymus*, *Rhamnus*, *Rhus*, *Pyrus*, *Spiraea*, *Prunus*: spadaju sve druge vrste t. j. 116 u takove rodove, koji ne uspjevaju pod umjerenim podnebljem u Evropi.«

Da je i oko Radoboja raslo bilje subtropsko dokazuju rodovi *Sabal* i *Phoenicitas* (pome), više vrsti *Cinchona* i *Myrsina*, iz roda *Araliaceae* *Gilibertia*, zatim *Engelhardtia*, više *Mimosa* i Akacija. Biline te nalik su bilinama sjeverne Amerike.

Ne samo vrste rodova *Pinus*, *Quercus*, *Fagus*, *Ostrya*, *Ulmus*, *Rhus*, *Prunus*, *Clematis*, *Sabal*, pokazuju srodnost sa toplim krajevima sjeverne Amerike i Međika, već to još i više odavaju biline: *Benzoin antiquum*, *Styrax boreale*, *Magnolia Diana* i *M. primigenia*, *Cissus* i *Cercis*.

Što se je pomnije prasvetna flora iztraživala, našlo se i takovih bilina, koje pripadaju flori japanskoj i srednjo-azijskoj. To svjedoči *Populus mutabilis*, *P. crenata*, *Ailanthus Confucii* i druge.

Osim toga nadjene su vrste rodova *Molinidea*, *Cinnamomum*, *Gilibertia*, *Dolichos*, *Myrica*, koji danas živu u južnoj Aziji i Americi. Od uljika spominje *Ettinghausen Olea Osiris*.

Za pradobnu radobojsku šumu moramo da u kratko spomenemo i insekte, koji su živjeli za onda. Koga bogata ta fauna zanima pobliže, tomu preporučamo Heerovo djelo: »Die Insekten-Fauna der Tertiärgebilde von Oeningen und Radoboj in Croatia«. (Leipzig. W. Engelmann 1847.) Kad je glasoviti Heer primio prvu pošiljku radobojskih okamina, klioao je od radosti i pisao Wilimu Heideru, ravnatelju geoložkoga zavoda u Beču, da bijaše izpakovanje pošiljke po njega pravo slavlje.

Već u prvoj pošiljci razabrao je 3 kukca, 227 Hymenoptera, 38 Gymnognatha, 5 lepira, 76 muha, 13 Rynchota i 1 pauka, ali upozoruje, da će broj vrsta prekoracići i 500 pojedinaca.

Medju ovima našao je Heer i novih vrsta, tako medju termitima dvie od kojih bijaše jedna prava orijašica. Muhe bijahu zastupane u 44 vrste, medju ovima 24 nove; Rhynchota ne bijaše mnogo, a najznamenitije vrsti roda *Cecropis*, koje poznamo i iz Oeningena, a živu danas u Braziliji.*

Kod Radoboja ima i Pisana pećina do koje ovog puta nismo došli,

* Imenik okamenjenih insekta, koji su nadjeni u Radoboju, priobčio je po Ungeru Lj. Vukotinović u izvadku u svojoj razpravi: »Geologički i paleontologički odnosi u Radoboju«. — Vidi i D. Hirc: Kakova bijaše u našoj domovini šuma za pradobe. Šumarski list. Zagreb 1897.

jer nam je valjalo krenuti u Krapinu, da razgledamo tamošnju pećinu (špilju) na Krapinskom briegu. Ta je pećina takozvana »šupljara«, a leži u sitnozrnatom konglomeratu od kojega je i brieg. Kada staneš pred vrata pećine, pregledaš ju jednim mahom do kraja, odnosno do njezina prorova. Duga je do ovdje 14 m. 25 cm., široka u početku 4 m. 5 cm., a na onome mjestu, gdje joj se tlo uzdiže do prorova 8 m.

Ova pećina bijaše zazidana i sada se s desne strane vidi jedan komad obranbenog zida od kamena i opeka, dočim je lievi i puno veći sa puškarnicama porušen u najnovije doba. U daljini od 11 m. bio je drugi zid od kojega se na stieni razabiru tragovi. Ostanak prvoga zida 3 m. je širok i toliko visok, dočim bijaše drugi 2 m. visok, a 76 cm. širok.

Nad ovim zidom ima u visini od 12—15 m. okomiti, oknasti otvor, za koji se čini, da ga je probila čovječja ruka radi svjetla i podavanja hrane. Nad njime se zeleni drveće i modri nebo.

Prorov, koji je takodjer valjda probit u obranbenu svrhu, dug je 14 m. 66 cm., a širok na ulazu 3 m. 70 cm., a na izlazu 2 m. 63 cm. I nad ovim prorovom ima oknasti otvor, koji se s jedne strane otvara prama izтокu, s druge prama zapada, odkuda gledaš na Krapinski grad, kojega obnoviše g. 1888.; lijepo se vide sv. Tri Kralja i pradobno grobište na kojem je ljetos dr. Gorjanović izkopao znamenite ostanke izumrlih životinja kao nosoroga, medjed-špiljara, dabra; kamenog orudja od jaspisa i opala i paläolitičke ostanke od čovjeka. Visina krapinske pećine iznosi 8—10 m., te se kod drugoga zida upriličuje poput gotičkih vrata. Okolo pećine motaju se putevi i staze sa klapama, tu su i oku ugodni nasadi cvieća, lipe, kesteni, razne voćke, dočim po pećinama lazi u jeseni grimizni Ampelopss. Lievo vodi put do »Aubrele«, odkuda možeš zatočiti okom na daleko i široko po prekrasnim krajevima krapinske okoline.

Tko želi, da se sprodje ravnicom, taj neka krene iz Krapine u Doliče, odkuda se uzlazi na strmu Brezovicu, dočim te na desno vodi put u Jesenje. Iz Dolića kreće cesta u Gjurmanec tihim i preugodnim krajem. Zagorac ne pozna mjesta toga imena, već mu veli »Žurmanec« i »Žurmance«, kao što kod Lepoglave ne zna za Ivanec, već za »Ivance«. Iz Žurmanca vodi cesta u Rogatac (14·7 klm.) i u Ptuj (36·4 km.), dočim ima do Krapine 4·8 km.

U Dolićima, gdje smo sproveli nekoliko preugodnih časaka, vidjeli smo kod posebnika M. Crneka veliku kamenu kruglju, koju su izkopali na onome mjestu, gdje je po priči nekoć stajao kod Krapine grad Psari, tu smo blzo našli i brieg, kojega pokriva šuma od akacija. Nedaleko mjesta našli smo i dvie amerikanske biline, koje su odbjegle i podivljale. Jedna, Solidago drži se uz potok Krapinčicu, dočim se druga, Oenothera nastanila uz šumske okrajke, gdje će se pomalo i udomiti i tako postati članom hrvatske cvjetane.

15. lipnja rano u jutro krenuo sam iz Krapine vidika radi u Petrovsko ili Konobu, gdje sam uz put našao isti sitnozrni konglogemerat, kao i na Kra-

pinskom briegu. Kako se lahko drobi uklesao je netko na jednome mjesto u njega pećinu (špilju), a na drugome si načinio klet i zatvorio ju vratima. Već uz put paslo se oko na krasnim krajevima, koji bivaju bliže mjesta sve to zanimiviji, a kad sam došao do briega na kome se bieli župna crkva sv. Petra, zagledah kraj vanredne ljepote. Prijatelj i mjestni učitelj Fristacki poveo me do lipe, odkuda mi oko seglo zapadno do Vina gore, Kostelske gore na kojoj se koče ruševine grada Kostela, dočim se pod njome pribrala Pregrada. Liepo pristaje k toj šarolikoj slici i kapelica sv. Lenarda, dočim na kraju obzora imponuju snježnaci štajerskih planina.

Jugo-zapadno zaustavilo nam se oko na kapeli tuheljskoj, na razvalinama Cesar-grada, na Königsburgu, na Okiću, Samoborskoj gori, Žumberačkim gorama i na Sv. gori, gdje je znamenito proštenište. Tu ima razpelo, gdje na Isusovu nogu teče voda, a tko je pije, taj se izlieči. Gledali smo i Zagrebačku goru, kraj oko Podsuseda, Veliku ves, grad Mirkovec, kapelu sv. Vida i mnogu drugu »crkvicu bielu«.

Ovo sam mjesto nekoliko puta ostavio i opet se povratio, al' kad god sam došao, zagledalo mi oko, što još prije nije vidjelo, a o snježne se štajerske planine ono kao prikovalo.

Drugi sam dan uranio i krenuo priečcem do Jesenja, da i tamo obadjem i pozdravim prijatelja-župnika Šporčića, kojega takodjer nisam vidio odavna. Išlo se uzbrdice i nizbrdice, tim u Zagorju običnim putevima, dok izadjosmo i na prašnu cestu, a do mjesta Žutnice, gdje ima pila na istoimenom potoku. Taj je potok janje u vučoj koži. Tekao je sada lagano i tiho, nu kakove je čudi, svjedočio je razvaljen most, velika naplavina, dovaljeno kamenje i izrovano korito, jer voda dolazi sa velike strmine.

Crkva sa župnim dvorom uzdiže se u Jesenju na dosta strmom briegu i 399 m. nad površinom morskom i samo je u onim krajevima viša crkva na Vina gori.

Od ove crkve otvara se vidik na Ravnu goru kod Trakošćana i na njene Velike pećine, kakovim bi se mogao nadati na Velebitu ili u gordom Gorskom kotaru, ali ne u ovim pitomim krajevima. Gledao sam pred sobom cielu Maceljsku goru sa šumovitim i kulturama pokrivenim podgorjem, kojega obronci padaju u kotlinu jesensku, kojom se mota cesta na Bednju i Trakošćan. Zapadno iza Maceljske gore uzdiže se sv. Donati i daleke planine štajerske i koruške, dočim nam bijaše najbliža Strahinčica, pak Brezovica, koja svojim oštrim vrhom oponaša Oštrc kod Samobora. Bližnje nekoje krajeve Strahinčice zovu Selilo, Klokoće, Purgarska gora, Veliki i Mali Gojak, a znadu i za Strminu.

U Maceljskoj gori palo mi je oko naročito na jedan brieg, jer se vidno iztaknuo i okrunio dvim crkvicama, dočim se pod njime poput sokolovog gnezda svio Cvjetlin, ubavi cvjet Maceljske gore. Župnik mi reče, da je onim crkvicama okrunjeni brieg sv. Augustin, najviši brieg Maceljske gore. Radi toga briega i krenuo sam u ove krajeve i zato je po podne prijatelj upregnuo, pa hajde preko

Šaše, gdje je veliki hmeljnik vlastelinstva trakošćanskoga, u vitežki Trakoščan, a odavle u Cvjetlin, odkuda krenusmo odmah strmim puteljkom prama sv. Augustinu te bi mu i tjemenicu zahvatili bili, da nas na polag puta nisu uplašile tmaste oblačine i naš povratak pospješile. Do župnoga dvora, dodjosmo suhi, nu jedva što pozdravismo mjestnoga župnika g. Kropka zamrači i najprije se spusti kiša, ali za kratko i solika sa krupnom tučom, koja je prietila da satare cieli prirod, nu na našu je radost naskoro stala, nebeska se duga pojavila, zrak razsvjetlio i milo se opet pokazalo sunce. I tako nam je put do sv. Augnstina osujetilo nevrieme, pak taj uzlaz odgadjamo do bolje sgode.

U župnom dvoru, gdje ruča i večera hrvatska gostoljubivost, razpreo se razgovor o prirodnim prilikama kraja i tu sam doznao, da pod Velikim pećinama ima šipila u kojoj da je i usred ljeta leda. Po tome bi to bila ledenica, ali u njoj i ledena voda, kakove nema na daleko i široko. Tu sam saznao, da se sa sv. Augustina vidi Maribor i Mariborsko polje, da se vidi puno toga, što mi ne bijaše sudjeno da vidim, nu mene nije toliko pekao vidik, koliko me je peklo, da kao planinar nisam zahvatio najviši brieg Maceljske gore, najmanje nam poznate gore u domovini, kojim bi rado prošao bio, da se onda umoran razblazujem pod »Liepom bukvom«.

Nadam se, da će naskoro u one nam nepoznate krajeve, pak u »Planinaru« opisati i brieg sv. Augustina i cielu goru maceljsku i tom se prilikom kriepiti ne samo u Rogatcu, već i na Kiseloj vodi u susjednom Štajeru.

Dragutin Hirc.

Nekoći manje poznati uzlazi u južnoj Hrvatskoj.

(Piše Ljudevit Rossi.)

Bjelolasica (1533 m.)

11. lipnja 1873.

(Svršetak).

Na Bjelolasicu se uzlazi sa strane sjeverne od Begova razdolja. Treba dakle poći željeznicom do Delnica, a onda kolima preko Sungera i Mrkoplja u Begovo razdolje. Valja se pobrinuti za konak, osobito ako je veće društvo, seoska bo gostiona je neznatna. Nekolicina bi morala na stolovima prenoći, kao za moje doba.

U šumarskoj sgradi, kao i u školi, a napokon i kod seljaka može se noćište naći. Hranu i ostali živež treba sobom ponjeti iz Mrkoplja, a vode iz Begova razdolja. U Mrkoplju ima čestitih planinskih janjaca, izvrstna ovčjega sira i osobito tečna kruha, a nadje se u gostionici i dobra kapljica, koja je porasla na primorskom kršu.

Iz Begovog razdolja uživa planinar osobit pogled na Mrkopaljsko daleko i plodno polje, na trgovište Mrkopalj, Sungere i Brestovu dragu.

U Begovu razdolju treba uraniti i na put krenuti. Uzlazi se mučno sa sjeverne strane, gdje se valja probijati šikarom, otimati stjenama i pećinama, ako i ima slab nogostup.

Vrh je Bjelolasice gol, izgled liep na sve strane za čista neba. Flora zanimiva, mekušaca i zareznika ima raznovrstnih.

Vodič može se dobiti uz umjerenu cienu u Begovu razdolju.

Tko neće da se vraća istim napornim putem, spušta se niže cote 1530 m. niz obronak, koji je dosta strm, ali je zato visokom šumom obrasao, dok se ne dodje na put vodeći u Begovo razdolje. Izlet se može do 4—5 sati po podne dovršiti, a zatim krenuti u Delnice te po želji u noći željeznicom odputovati bilo prama Rieci, bilo u Zagreb.

Sa južne strane može se na Bjelolasicu iz sela Jasenka. Željeznicom krećeš do Ogulina, a zatim kolima do Jasenka, gdje možeš prenoći. Ima seoska gospodina, žandarska postaja, škola i uprava tvrdke Neuberger.

Uzlaz takodjer lagodan hladovitom šumom do pod isti vršak, kao sa strane od Begova razdolja.

S toga razloga ne preporučam uzlaz na Bjelolasicu do boljih vremena krasnomu spolu, niti osobama, koje su manje uvježbane u laznjama.*

Trovırha (1234 m.)

26. srpnja 1896.

Ovo brdo zovu takodjer »Trovra« i »Troura«, a u knjigama čitamo da je kod Ploče. Ne znam, da li se od Ploče na nj uzpeti može; po onome što sam ja vido, onuda se često vozeći, mislim da to nije moguće.

Obskrbiv se dovoljno zairom, krenuo sam iz Udbine kolima u Komić, selo što leži sjeverno od Trovra. Ovamo sam prispio za jednu uru vožnje. Tu me je čekao lugar, pa uz put napunivši jošte čuturu zdenom vodom, penjasmo se dobrom strminom do sedla izmedju Komače i Trovra nekim puteljkom stvorenim samo za koze. Odtuda krenusmo na desno, krčeći si sami put kroz šikarje i grmlje, penjući se preko hridina i pećina i skačući preko škrapa i jazova, kao na Srnopsu, te često odmarajući se od napornog uzpinjanja, stigosmo taman u podne na golu, izrovanu i razklimanu glavicu Trovra, ukrašenu sa drvenom piramidom. Nema za pravo ni prostora, da staneš na vrhu. Baciv pogled na krbavsku i ličku visoravan, na gorostasni Velebit, Plješevicu i njezino bregove, spustisimo se sjeverno u hladovinu, gdje ručasmo. Nakon dostaatna odmora krenusmo hladovinom nizbrdice, čestoputa četveronožke ili niz okomite stiene poledjice,

* Od Begovog razdolja vodi sada na Bjelolasicu gradjen put o kojem bijaše već govora u »Planinaru« lanske godine. Ur.

dok ne stigosmo briegu na podnožje. Okriepiv se jošte u dobrih ljudi hladnim kiselim mliekom, za koje nikakva uzdarja primiti ne htjedoše, van zahvalu, po-djosmo pješke do ceste, gdje nas kola čekahu, a onda na Udbinu, kamo još za debela da dana prispijesmo.

Radi krasote vidika i zanimive flore vriedno je poći na Trovruhu, ako taj brieg i nije za onoga, koji je vičan hodati u lakkim cipelama po gradskom asfaltu.

Kremen (1591 m.)

28. srpnja 1896.

Tko može, neka se iz Udbine odveze do Visuća, da si prikrati put i da se odviše ne umori, jer je Kremen dosta daleko. Vodiča lugara, dati će rado tamošnji šumar, a povrh toga ima i drugih ljudi, koji su u tu svrhu sposobni.

Put ide od Visuća postepeno lagano se uzpinjući preko Gradine mimo Pistolske kose, gdje počima sklop Kremena. Počam od Gradine ide se ugodnom hladovitom šumom, dok se ne dodje na gorske livade, ležeće pod Kremenom. Ovdje se u hladovini, gdje imade i gorsko vrelo, odmora.

Nakon odmora, nastavljaš put prolazivom šumom neprestano uzbrdice do pod vrh Kremena. Sad je uzpon teži, jer prolaziš mladikom, koji je zarasao gustem šikarom. Skačući preko panjeva, odstranjujući grane i prigibajući se, krčiš si put do pô ure, dok se ne poroliš na čistini i zamalo se popneš na tjemenicu Kremenovu.

Na goloj glavici pokritoj gustom travom, a protkanoj šarolikim cviećem, povalivši se, možeš uživati krasan vidik na sve strane naše Bihaćke Krajine, Bosne i t. d.

Onaj, komu je konak na Udbini, vraća se kući istim putem, kao najkraćim, dočim onaj, koji nije vezan, može južnom stranom i kroz šumu Cerovac u isto-imeno selo, a onda napriječac u Bruvno, u zavičaj našega kremenitog Frana Kurelca. A i sa sjevero-iztočne strane može se silaziti, imade bo dosta dobar put prama selu Kovačevići, odkuda dospjevši do ceste, možeš krenuti bud u Mazin, bud u Bruvno.

Ova se ekskurzija može lagodno obaviti u jednom danu. Zoolog, botaničar i mineralog naći će na Kremenu mnogo zanimivu stvarcu, koju bi po drugim bregovima domovine badava tražio.

Na izvoru Bune.

Napisao R. barun Maldini.

Izpod strahotne okomite stiene na kojoj se i danas jošte vide šiljasti ostanci nekad slavnog i ponosnog Stjepan-grada, izvire na sto mesta iz crnih

ždriela i jama ledena Buna. Okolo bistroih joj vrutaka i izvorčića naslagale se sigaste pećine, zagrlivši se naokolo kao jedna kamena gromada. U dnu te gromade dugoljasto je jezero, a stvara ga Buna svojim vrelima. Dugo je po prilici oko dvadeset metara, a širina mu iznosi oko deset metara. Pokraj jezera, a pod samom stienom uz Bunine izvore, vidi se podrtina neke džamije i još nekoliko malih sgradica. Kroz tu podrtu džamiju, koju je dao sagraditi Omer paša dolaziš u malu kuću u kojoj su dva turska groba. Prvi, veći grob nekog je svetca turskoga, Sali Sartuk-Djede. Uz njegov grob visi na zidu gvozdeni buzdovan. Drugi je manji grob Djedinoga sluge, Ačik-Baše. Te grobove čuva i danas posebni čuvar, koji svake večeri metne pred nje ibrig vodom i ručnik. Muhamedovci pričaju, da njihovi svetci ustaju i da se Peru prije, nego će klanjati. Pa i danas Muhamedovci tvrde, da je svakog jutra ručnik mokar i ibrig prazan do polovice. S toga na tisuće pobožnih Muhamedovaca hodočašće svake godine k svestome tome mjestu, ne dotaknuvši se niti istih čilima, koji su okolo drvenih čilimom pokritih liesova, prostreti.

Pred samim ždrielom iz kojeg izvire ledena Buna, a kraj pomenute grobnice uzdignuta je drvena stepenica da ti pruži bolji vidik na sam izvor i na šireće se pred tobom jezero. Samo ždrielo ukrasuju sigasti stalaktiti, koji su se u različitim oblicima raznovrstno poredali, a ciela pećina opet nalikuje spužvi svojim bezbrojnim otvorima, rupama i špiljama, što ih je voda izrovala, kapljući i mileći tuj kroz hiljade i hiljade godina. U tim otvorima i špiljama gniezde se raznovrsne ptice ponajviše divlji golubovi i lastavice, uz nemirujući svojim letom to tajinstveno mjesto, dok ti se opet tamo na drugoj strani, a u samom jezeru, ne pokaže gorsko kamenje i po koja vesela skrletnim piknjama posuta i poput srebra blistajuća se pastrva, praćajući se u tom bajnom i tajinstvenom jezeru i dalje po Buni. Misli se, da je Buna ponornica i da je nastavak rieke Zalomske, koja izvire u blizini Gackoga polja te uvire u daljini od dvadeset kilometara iztočno od Blagaja, kod sela Ljubovići na okretu kod Nevesinjskog polja. Odatile je i nastala priča, koju sam u onom kraju čuo pripoviedati. Vele bo, neki ovčar iz Nevesinja jednog jutra baci svoj štap u Zalomsku i da je njegov otac mlinar iz Blagaja, isti, drugi dan izvadio iz Bune. Videći to otac i sin sporazumješe se, htijući se tim pronašaćem okoristiti. Svaki dan bi od tada sin zaklao po ovcu i bacio je u Zalomsku, a tad bi je drugi dan otac iz Bune izvukao. Aga (turski plemić) ali, čije bijaše vlastništvo to stado, čudio se, da njegovih ovaca svaki dan biva manje i pozove pastira na odgovornost. Isti se je izvinjavao, pripisujući krivnju vukovima, kojih u okolišnom gorju bijaše silesija, a i danas ih se kadkad nadje. Nu aga je sada malo bolje na to pripazio. I sibilja, jednoga dana udje u trag. Iz osvete ubije on nevjernog slugu i baci ga u rieku Zalomsku. Drugi je dan mlinar umjesto zaklane ovce, izvukao iz Bune truplo mrtvog svog sina. Nu vratimo se k izvoru Bune. Rekosmo napred, da je izvor Bune jedan od najveličanstvenijih prizora ponosne Herceg-Bosne. Ugodno je po tom tuj i boraviti. Osobito za topla ljeta ili za bajne mjesecine. Nu Buna pruža i koristi marljivom Hercegovcu. Ona mu tjera mlinove

čim počne odticati preko kamenog svog korita. Tada polagano zakreće zelenim Blagajskim poljem, natapajući ga zapadno prama Neretvi, da se jugo-iztočno od Blagaja, kod sela Bune, slije u svoju maticu Neretvu i s njome u sinje Jadransko more. Izvor je Bune po tome prava blagodat i pravo čudo veličanstvene božje prirode. On je ukras dične nam Herceg-Bosne, pa s toga svaki, kome je iole moguće, neka ne mine ledena joj izvora.

Princ Amadeo Savojski na briegu sv. Ilike.

O tom znamenitom uzlazu pisali smo lanske godine u br. 10. »Planinara«, a sada priobćujemo o njemu potanje u stalnoj nadi, da će zanimati naše cijene štioce.

Brieg sv. Ilike uzdiže se na poluotoku Aljaški 5514 m. visoko te se sa morske pučine vidi na 200 milja daleko. Svratio je prije poldrug veka na sebe pozornost brodara, kada su obreli spomenuti poluotok. Prva ekspedicija krenula je prama sv. Iliju g. 1886., kad su za pet godina sledile dalnje tri, nepovrativ se nijedna prazna torbe, a svi su učestnici pričali o veličanstvenim ledenjacima, kakovih nema nigdje na svjetu, izuzev dakako polarne krajeve. Nitko se nije domogao tjemenice briega i tek princu Amadeu bijaše sudjeno, da mu jabuka pane u krilo i da ga alpiniste uvrste medju prve planinare sveta. Obzirom na visinu briega nije taj uzlaz izvanredan, jer je planinar svojim štapom u ruci zahvatio glavicu divova, koji su 6500—7000 m. visoki, nu izvanredan je cij put, što ga je poduzeo princ od Yukutat-zatona do samoga briega. Put, kojim su pošli na sv. Iliju u takovu je snieg i ledu, kao sigurno nijedan brieg na svjetu. Granica vječnoga sniega, koja u tropima počima tek kod 5000 m. visine, počima na sv. Iliju kod 1000 m. Na daljinu od 30—100 kilometara nema toliko goriva, da bi si jedan put ogrijao ruke. Ekspedicija snabdiela se na dulje vremena svim potrebnim. Uzela je sobom šatora, pokrivala, sprava za kuhanje, goriva, različita odiela, strojeve i odpremala to ponajveć saonicama. Stožerna joj točka bijaše: glavica sv. Ilike, dočim bijahu razmatranja i proučavanja tomu podredjena. Izvjestiteljem ekspedicije bijaše dr. Filippo de Filippi, koji je povjerenu si zadaću riešio na podpuno zadovoljstvo.

Princ odlučio se za ovaj put godine 1897., a trebao je za uzlaz i povratak punih 47 dana. Četiri prokušana vodiča poveo su iz Aosta-doline, a čisti dobitak od svog sjajnog djela, koje je posvetio talijanskoj kraljici, namienio je udrugji talijanskih vodiča.

Godine 1897., a 17. svibnja krenuo je princ iz Turina, a 22. ukrcao se na veliki atlantski parobrod »Lucaniu«. Svim potrebnim snabdjeo se u San Francisku, a ciela prtljaga tegnula je 3000 kg. Na parobrodiću »City of Tapeca« odputovao je princ Amadeo iz Seattlea, kamo je došao željeznicom iz New-Yorka. 20. lipnja usidrio se taj parobrodić pred Sitkom, glavnim gradom Aljaške,

odkuda je drugoga dana odplovio dalje. 23. lipnja izkrcao se princ u Yakutatzatonu, na ušću ledene rieke Osare.

Kad su prošli grujom (Moräne), koja na 140 km. daljine zaprema cielu prednju stranu ledenjaka Malaspina, urani princ 1. srpnja sa družbom od 25 ljudi i krene na put da mu nogu kroz sedam tjedana nije taknula zemlje, već stupala po snieg i ledu. Prtljaga, koju su sobom ponieli, tehnika je 1400 kg. Pošli su od gruje Malaspin-ledenjakom poprieko i pravcem i morali provaliti 34 kilometra, dok su stigli do podnožja Hitchcock Rangea. Od ovdje valjalo se uzpeti na Sewardov ledenjak, koji dieli ledeni Cookov sklop od sv. Ilike. Ovo je naj-ogromniji ledenjak na svetu, jer duljinom i širinom nadmašuje prve ledenjake na Himalaji. 10. srpnja prekoračila je ekspedicija Sewardov ledenjak i onda krenula Russelovim putem pod Dompass (1340 m.), do Agassizova ledenjaka, pak prama Newtonovu ledenjaku, koji se na tri ogromna poda uzdiže 1140 – 2640 m. visoko. Ovo da je pravi put i njime približio se Russel sv. Iliji više, nego li ikoj od njegovih predčastnika. Princ Amadeo odluči, da se uzpne sa sjeverozapadnoga grebena i tu malo da mu nije Henry Bryant iz Filadelfije oteo lovoriku. Ovaj se već uzpeo na Agassizov ledenjak, kad mu iznenada oboli jedan nosač i on se 17. srpnja morao povratiti. 31. srpnja u 11 sati prije podne razmotao je princ Amadeo na vrhu sv. Ilike savojsku zastavu, kojom je vijao laganijetar uz zračnu temperaturu od —12° C.

Kako bijaše vrieme jasno, bio je vidik veličanstven, samo Malaspin-ledenjak i Mount Coock zastrla magla. Sretni princ gledao je nedogledno more od sniežnika i ledenjaka, kakovo još nitko nije video, niti si ga kadra da stvori najbunija fantazija. Silazili su žurno, počinuli 21, a počivali samo 9 puta. U to nastupilo je i ljeto, a toplina promjenila oblik sniežnika i ledenjaka. 11. kolovoza blaženo se dokopali obale, gdje ih je željno očekivala punim jedrima »Aggia«. Sjutra, a 11. kolovoza oprostili se ekspedicija sa Yakutat-zatom, kamo je prije 53 dana doplovila bila.

Vrieme bijaće prekrasno, divotni skloovi i bregovi sjali su na suncu kao da su od alema gradjeni, a sv. Ilija veličajno je zamako u čisto nebesko mordilo. 15. kolovoza zagledali su članovi ekspedicije sa daljine od 180 morskih milja na daleku obzoru najviši vrh sv. Ilike, koji se pomalo gubio, i izgubio uz veličanstveni zapad sunca. U Sitki napustili su »Aggiu« i ukrcali se na »City of Topeca« i tom se prilikom princ oprostio sa svojim uztrajnim i dobrom američkim nosačima, koji su brodicom dalje odplovili.

Prije dva mjeseca pusto i mutno more, sada je oživjelo, jer se pronio glas, da su prije mjesec dana oko Yokon-zatona odkrili bogate zlatne poljane. U maloj luci mjesta Junau-a vrvilo je svjetom, koji se odavle spremao u zlatnosne krateve, a bilo tako i u Seattleu, kamo je vojvoda sa svojim suputnicima prispiо 24. kolovoza. Preko Kanade i New Yorka dodje 11. rujna u London, gdje se je zaslужna ova ekspedicija razišla mirne duše, jer je veliko djelo uztrajnim i požrtvovnim radom privela kraju.

Ovo je kratak izvadak iz djela: »Die Forschungsreise S. K. H. des Prinzen

Ludwig Amadeus von Savoyen, Herzogs der Abruzzen, nach dem Eliasberge i Alaska im Jahre 1897.«, koje je napisao spomenuti dr. Filippi.¹ Krasí ga 127 slika, 44 tablica i četiri panorame, koje te prenose rek bi čarobnom silom u onaj nedogledni svjet sniega i leda, kojega nam prikazuje smjeli i odvažni savojski princ, u najnovije doba i ovjenčani polarni putnik.

D. H.

¹ Na njemački preveo je ovo djelo barun G. Locella. Lipsko, 1900. Naklada I. I. Webera. Cijena 30 maraka.

Društvene viesti.

— Iz odborske sjednice od 10. studenoga 1900. Odbor je u ovoj sjednici mimo inog zaključio, da se u zahvalnu uspomenu na pokojnoga društvenoga predsjednika Josipa Torbara dade izraditi njegova slika, koja će se namjestiti u planinskoj kući na Sljemenu. — Dopis »Liburnije«, kojim javlja, da želi svoje radnje priopćivati u »Hrv. Planinaru« primljen je do ugodnoga znanja i zaključeno je, da će se sve, što se tiče »Liburnie« štampati u društvenom organu,

— Novi članovi društva. Pristupili su društvu kao članovi redoviti:

- 1) gosp. Adam Harlos u Zagrebu;
- 2) gosp. Gašpar Zamečnik u Zagrebu;
- 3) gosp. Franjo Ernst u Zagrebu;
- 4) gosp. Vladimir Omčikus u Gospiću;
- 5) gosp. Viktor Virović u Zagrebu.

Kao predbrojnici društvenoga lista pristupili su:

- 1) »Liburnia« u Zadru.
- 2) Pučka škola u Krajiškoj ulici u Zagrebu.

— Istupio iz društva: Gjuro Vranković.

— Piramida na Plješivici. Budući da je drvena piramida na Plješivici kraj Samobora, koju je društvo podiglo prije 20 godina, tako trošna, da je opasno, penjati se na nju, zaključio je odbor, da se ova piramida poruši i da se nastoji oko toga, kako bi se što prije podigla nova piramida na istome mjestu.

— Uranija u Zagrebu. Društvo umjetnosti u Zagrebu utemeljuje »Uraniju-kazalište«, kojemu svrha, da se javnim predavanjima uz mnogobrojne ilustracije popularizuje znanost i umjetnost. Društvo umjetnosti poziva i članove hrv. planinarskoga društva n bratsko kolo na zajednički rad i djelovanje oko prosvjete hrv. puka.

Dr. Oton Kučera,
o. g. tajnik.

Književne obznane.

Zemljopis Hrvatske. Napisali dr. Hraničić i D. Hirc, Svezak I. Ovo će djelo donjeti zemljopisni i narodopisni opis kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Suradnici su mu do sada prof. Drag. Franić, dr. Artur Gavazzi, dr. Luka Jelić, Julije Kempf, dr. Andrija Mohorovičić, prof. Josip Purić, dr. Milan Šenoa i dr. Gjuro Šurmin.

Prva svezka, koja je izasla u obliku velike osmine na finom papiru, štampana posve novim i dvovrstnim slovima, zaprema 32 stranice i sljedeći joj je sadržaj: Uvod. I. Odsjek. *Prirodne prilike* 1. Što nas uči zemljopis. Prvo poglavje. Razito ustrojstvo (I. Položaj, veličina i smještaj domovine. II. Ocrt, medje i razdoba. III. Kako se određuje ocrt i smještaj). Drugo poglavje donosi: Naša zemljopisna nauka u prošlosti I. Prvi zameci zemljopisa.

Kao prilog dodane su ovoj svezci dvije slike: Klek kod Ogušina i Slapovi Gacke kod Otočca, a osim njih krase sadržaj ove slike; Spič u Dalmaciji kao najjužnija medjašnica domovine, uz zemljovid južnog kraja Dalmacije; zemljovid najsjevernije medje na Dravi kod Ormuža sa posebnom slikom »predjel na Dravi« nadalje viđimo prezanimivi kraje Rječine (kod Rieke) kao zapadnu medjašnicu opet uz zemljovid zapadnog kraja Hrvatske. Sa krajnjoga iztoka gledamo Zemun, kakav bijaše godine 1820., uz zemljovid iztočnog kraja Slavonije. Ti su zemljovidici izradjeni u mjerilu kao 1 : 75.000. Dalnje nam slike predložuju: površinu naše domovine u omjeru prema nekim krunovinama; površinu Hrvatske, Slavonije i Dalmacije prema površini ciele monarkije; položaj Hrvatske na zemaljskoj kružnici; prosjek srednjom Evropom od Afrike do Skandinavije i duljinu medja i upravne razine (1 : 4.000.000.)

Pisci uzeli su ovo djelo u vlastitu nakladu, uzdajući se u hrvatski narod, a da djelo bude svakomu pristupno, stavili su po svezci za predplatnike neznačajnu cenu od 60 filira (30 nov.) dočim je knjižarska cena po svezci 75 fil. (Vidi: Poziv na predplatu.)

Nadamo se, da neće biti hrvatskoga planinara, koji svojom rodoljubivom predplatom ne bi podupro djelo, koje nam je od prije potrebe i nužde i toga radi ga i osobito preporučujemo, ne bili tako osokolili vredne pise, da nam opisu i ostale hrvatske zemlje. A. Z.

Geografski i hidrografske odnose Marija-Goričkih brdina. Napisao dr. Drag. Gorjanović-Kramberger. Preštampano iz Rada jugoslavenske akademije. Posebno odtiska str. 11. Sa geološkom kartom,

Te se brdine steru medju Savom, Krapinom i Sutlom, koja ih je erozijom odijelila od Kapeških brežuljaka na Štajeru. Na Marija-Goričkim brdinama zastupana je paleozoička i kenozoička era, prva karbonovim sistemom, a

druga u tercijarnom sistemu mediteranskim, sarmatskim, propeontičkim, congerijskim i paludinskim naslagama u kojima ima i okamina. Za maleni okoliš oko Hrastine iztiče pisac, da bijaše za mezozoičke ere i starijeg terciera otok, koji je za dobe miocena potonuo. Jezgra Marija-Goričkih brdina tek je podignuta za diluvija smjerom od jugo-zapada prama sjevero-izoku.

Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego, knj. XXI. planinarskoga društva u Krakovu za tekuću godinu primismo ovih dana. Osim pregleda družvenog rada, ima u knjizi meteorologiska radnja dra. D. Wierzbickoga.

Lanske godine imalo je ovo prenevno družtvu 1774 člana.

Reisetouren in Bosnien und der Herzegovina. Illustrierter Führer. Mit 82 Abbildungen, einen Plan von Sarajevo, einer Kartenskizze und einer grossen Übersichtskarte. Dritte berichtigte und wesentlich vermehrte Auflage. Wien, Pest, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 164 Seiten. 8°.

Die Hochgebirge der Erde. Napisao R. Lendenfeld. Freiburg u Breisgau-u, 1899.

U obćem dielu (str. 69.) razpravlja pisac o trupu i modelovanju gora i planina, o njihovom geografskom razprostranstvu te o fauni i flori. U posebnom dielu opisao je gore i planine najprije u topografskom, a onda u geološkom pogledu, zatim glavne bregove svake hrpe i njihove ulaze u koliko mu to moguće bijaše, kad se znade, da je je još polovica bregova na zemljini neizpitana i neopisana. Najtočnije su opisane dakako Alpe, koje u 23 odsjeka zapremaju 64 hrpe. Opis Montblanca ima 13 strana, 3 slike i 2 karte; Ortler 4 stranice i jednu sliku, Glockner 6 stranica i jednu sliku.

Kod opisa Alpa piscu su dobro došli radovi austrijskoga i njemačkoga planinarskoga društva (»Erschließung der Ost-Alpen«), Studerovo djelo »Ueber Eis und Schnee«, dočim se je kod izvan evropskih uzlaza poslužio sa opisima dotočnih planinara. Obširno su opisane novo-zelaandske Alpe (29 str., 1 karta i 10 slika), pa tako planina Karakorum i Himalaja (37 str., 18 slika) sa kartom 66 kilometara dugoga Baltoro-ledenjaka pri čemu su piscu dobro došla Conwarya djela kao i Dieneroye fotografije.

Od srednjo-azijskih planina opisuje Lendenfeld Sulejman- i Sarawan-gorje, Hindukuš, visoravan tibetansku, Kwen-lun, Pamir, Tien-čan, Altaj, Tarbagotai, Tannu-ola i Sajansko gorje.

Sv. Ilija opisan je po uzlazu savojskoga princa, uzlaz na Aconcagu po ekspediciji Fitzgeraldovoj (1896./97.), uzlaz na Ilmani po Conwayu (1898.). Ne manjkaju uzlazi smjeloga englezkoga alpiniste Whymperu po kojem opisao slično »Planinaru« njegov čudesni uzlaz na Matterhorn. »Zaglavak« djela ima tumač mineralogiskih, petrografske i geologiskih rieči i

kartu, koja nam predočuje visine gora i planina.

Komu je moguće neka segne u žep i neka

si nabavi ovo znamenito planinarsko djelo, kojemu je ciena 14 maraka, a zaprema 531 stranicu sa 149 slika i 15 karata.

Raznice.

Ogorzd i grozdjice na hrvatskim planinama. Ovih dana primisimo list od jednoga hrvatskoga planinara kojim nam priobćuje, da je pošao na Veliki Drgomalj kod Delnica (Gorski kotar) i tu da ga je iznenadio ogrozd. Ovo ga je našaše iznenadilo to više, što je ogrozd u prirodi našao prvi puta. Nije ogrozd možda tamo dospio iz vrta bilo čovjekom, bilo pticama, već je on »samonikao«, kao i po drugim bregovima i planinama u Hrvatskoj.

U Gorskem kotaru našao sam ogrozd na Velikoj Viševici (1428 m.), na Burnom Bitoraju (1385 m.), i u šumi Padežu kod Javorja (1122 m.), bregovima, što se uzdižu Fužini na jugo-izoku. Tu ogrozd nije riedak i mjeseca rujna malone zrelih bobulja. Iztaknuti mi je, da to nije tipička forma, koju u raznim suvrsticama gojimo u vrtovima, već odlika glandulosa u koje su bobulje obrasle »štetinjastim žljezdama« te sam ju g. 1896. zabilježio kao novu odliku za hrvatsku floru.

U sjevernoj Hrvatskoj raste ogrozd na Ivančici, gdje su ga već godine 1853. našli dr. Schlosser i Ljuděvit Vukotinović, a prvi i na bregovima oko Trakoščana, valjda na Mačeljskoj gori; po Visianin ima ga i na Velebitu u Dalmaciji. Po Vukotinoviću raste na Ivančici i odlika Uva crispa u kojoj je plodnica mekodlakava, a zelene ili žute bobulje »gladke«. U Slavoniji raste ogrozd (po Kanitzu) na Velikom Papuku i u šumama oko Orahovice. U Evropi raste ogrozd (Ribes Grossularia; gemeine Stachelbeere) do 63° sjev. širine, u sjevernoj Africi ima ga samonikla na Atlasu, ima u zapadnoj Aziji i na Himalaji, ovdje u visini od 4000 m. Samonikla ogrozda ima i u Bosni, Hercegovini, Srbiji, u Grčkoj, na Kreti, u Bugarskoj na Vitoši i Rilu, a zova ga »carigradsko grozde« i »njamsko grozde«. Grozdjice ili ribizle takodjer je samoniklo u našoj flori, ali ne vrsta, koju gojimo u vrtovima (Ribes rubrum; gemeine Johannisseere), već planinsko grozdjice (Ribes alpinum; gemeine Bergbeere.) U Gorskem kotaru našao sam taj grm na Kobiljaku kod Liča, na Padežu, Javorju, Velikoj Viševici Risnjaku (osobito sa strane zapadne) gdje je g. 1898. cvao mjeseca lipnja. Ima ga na Velikom Snježniku, Medvjedjaku, a u primorju na Grlešu, Veličkom Obruču i Suhom vrhu. Iz Gorskog kotara prelazi na Veliku Kapelu i Velebit i to kao odlika Fleischmanni. Vukotinović bilježi ga i za okolinu Gospića, Kitaibei za

Pliševicu. Lanjske godine našao sam planinsko grozdjice na Bielim stjenama u Velikoj Kapeli. Raste na planinama Evrope i Iztoča, na Kavkazu, u Sibiriji, Turkestalu, Mandjurskoj i Japanu u više odlika.

Gojeno grozdjice širi se sjevernom i srednjom Evropom, ima ga takodjer na Izoku, na Kavkazu u Sibiriji, Mandjurskoj, sjevernom Japanu, Kamčatki i u sjevernoj Americi Malone do polarnoga pojasa. Nyman ga navodi za Dalmaciju, Bosnu, Crnu goru, Srbiju, a imalo bi rasti i na Papuku u Slavoniji.

H—c.

Ime „Velebit“. O tom imenu pisao je Julje Kempf u br. 1. ovogodišnjeg »Planinara« a u br. 4. preštampali smo, što je o tome imenu pisao nepoznati nam dopisnik ljetos u »Obzoru«.

Putujući Moslavinom čuli smo u Popovači, da ima brieg »Velebić« između Jelenske goraje i Slatine, pa i ovo zanimivosti radi bilježimo.

Zrele jagode. Piše nam g. Vjekoslav Pajer, učitelj u Jelenskoj gornjoj, da je 18. pr. mj. pošao u vinogorje Vapnenici na Moslavackoj gori, gdje je u ovo kasno doba našao nekoliko zrelih jagoda.

Družtvu za zaštitu i gojitbu alpinske cvieće ustrojilo se u Bambergu. Alpinske su biline poznate radi svojih živahnih boja, radi osobita oblika; one su znamenite i u biološkom pogledu i svačijemu su oku mile. Ima ljudih, koji među takovim cviećem upravo harače, sabiru ga često, da ga poslije bace, čupaju bjeolist sa korjenom, uništaju razne vladisavke itd. Pomenutom družtvu biti će zadaća, da štiti, čuva i njeguje alpinsko bilje.

Na Kenii bio je g. 1899. profesor oxfordskog sveučilišta R. I. Mackinder i Mr. Hausbürg, koji je pokrio troškove ciele ekspedicije. Kenia je drugi najviši brieg Afrike na koji je prvi uzlazio dr. Gregory i segnuo visinu od 5000 m. toga ledenjaka i vulkana. Ekspedicija se sastojala od 166 urođenika i 6 Europejaca, vodići bijahu Švicari Ollier i Brocherel. Svladavši mnoge potežkoće i zaprijeke, zahvatilo je Mackinder 12. rujna najvišu točku briega, kojemu cieni visinu nad 17.000', ali izpod 18.000'. U visini od 3960 m. obilazio je M. krater vulkana, a nabrojio je na Kenii 15 ledenjaka, među ovima dva poveća, koje zove Lewis i Gregory-ledenjak. I tako ima i žarka Afrika vječna leda.

Poziv na pretplatu.

Ako nam i jest naša domovina krasna i prezanimljiva, ako i jest poznato, da tuđinci dolaze k nama da vide, što još nikada nisu vidjeli: to ipak ne imamo djela koje bi nam u potpunoj slici predložilo zemljopisne odnošaje naše domovine.

Iz ovih i mnogih drugih razloga, koje je istaknuo i »Pristup«, odlučiše se potpisani, da izdadu „**Zemljopis Hrvatske**“ od kojega evo dadosmo na ruke hrvatskomu narodu prvu svesku. Ona svjedoči, kojim kanimo poći putem, ali ujedno ističe, da se ne žacamo nijedne žrtve, da „**Zemljopis Hrvatske**“ prikaže domovinu u dostoјnoj slici i da se njime stavimo uz bok drugim kulturnim narodima.

Na znanstvenom osnovu, a ipak lasno razumljivim slogom predložiti će „**Zemljopis Hrvatske**“ ne samo prirodne prilike domovine, već i život našega naroda. Prema tomu ima ti će djelo dva odsjeka. Prvi će prikazati sliku tla, gore i nizine, naše more, rijeke i jezera, podnebne prilike, biljevni sag i životinje domovine i sve će to nadopuniti zanimljivim opisima. U drugom odsjeku biti će govora o tlu i čovjeku te o njegovim obitavalištima.

„**Zemljopis Hrvatske**“ donijeti će ne samo potpuni zemljopisni, već i narodopisni opis domovine, koji će razjašnjivati brojne slike, zemljopisne karte i dijagrami, narodne pak nošnje i najkrasnije krajeve prikazat će u bojadisanim slikama.

„**Zemljopis Hrvatske**“ uzesmo u vlastitu nakladu, čime naprtismo na svoja leđa i teško i veliko breme, ali se pri tom uzdamo, da će narod hrvatski, koji je u mnogo prilika dokazao, kako mu je mila i sveta ona gruda, na kojoj je ugledao svjetlo božje, radosno primiti knjigu, koja mu podaje opis i sliku mile domovine.

„**Zemljopis Hrvatske**“ zapremati će do 60 štampanih tabaka u 30 svezaka.

Cijena je potpunom djelu za izravne pretplatnike u Zagrebu s dostavom u kuću **18 kruna**, za izravne pretplatnike izvan Zagreba s poštom **20 kruna** dočim će djelo poslje stajati **27 kruna**.

Svaki će mjesec izaći po dvije sveske, a pretplata prima se **najmanje** na 10 svezaka pa iznosi za pretplatnike u Zagrebu **6 kruna**, za vanjske s poštom **7 kruna 30 fl.** Ta pogodnost vrijedi samo za one pretplatnike, koji se pretplate kod tiskare **Antuna Scholza** u Zagrebu, koji prima pretplatu i obavlja otpremu djela.

Svaki je pretplatnik dužan **cijelo** djelo preuzeti, a **tko sakupi 10 pretplatnika, dobiva jedan primjerak besplatno**.

Djelo se dobiva i u svim hrvatskim knjižarama i knjižarska mu je cijena po svesci **70 flira**.

U ZAGREBU, mjeseca studenoga 1900.

Dr. Hinko pl. Hranilović

Dragutin Hirc.

Odgovorni urednik: **Dragutin Hirc.** — Vlastnik i izdavatelj: „**Hrv. planinarsko društvo.**“
Tiskat **Antuna Scholza**.